

УДК 342.9

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Трофімцов В.А., к. ю. н.,
начальник

Юридичний департамент юридичної компанії «Льва Толстого»

У статті за результатами дослідження зроблено висновок про пряму залежність ефективності протидії тероризму від рівня міжнародної взаємодії силових відомств різних держав. Акцентовано увагу на правильному застосуванні міжнародних стандартів боротьби з тероризмом. З'ясовано необхідність держав у забезпеченні професійної підготовки та підвищенні кваліфікації суб'єктів протидії тероризму на міжнародному рівні з метою вдосконалення як механізму протидії тероризму, так і правових підстав міжнародної взаємодії проти тероризму.

Ключові слова: протидія тероризму, правові підстави, шляхи вдосконалення, законодавство, ефективність.

В статье по результатам проведенного исследования сделан вывод о прямой зависимости эффективности противодействия терроризму от уровня международного взаимодействия силовых ведомств различных государств. Акцентируется внимание на правильном применении международных стандартов борьбы с терроризмом. Выяснена необходимость государств в обеспечении профессиональной подготовки и повышении квалификации субъектов противодействия терроризму на международном уровне с целью усовершенствования как механизма противодействия терроризму, так и правовых оснований международного взаимодействия против терроризма.

Ключевые слова: противодействие терроризму, правовые основания, пути совершенствования, законодательство, эффективность.

Trofimtsov V.A. LEGAL BASIS OF INTERNATIONAL COOPERATION TO COUNTER TERRORISM AND WAYS TO IMPROVE THEM

The article on the results of the study concluded that the direct dependence of the effectiveness of counter-terrorism on the level of international cooperation of law enforcement agencies of different countries. The attention to the correct application of international standards to combat terrorism. It was found necessary for the state to provide training and professional development of the subjects of counter-terrorism at the international level in order to improve as a mechanism to counter terrorism, and to improve the legal bases for international cooperation against terrorism.

Key words: fight against terrorism, legal basis, ways to improve the legislation, efficiency.

Постановка проблеми. Однією з найбільш актуальних і обговорюваних проблем у світі останніми роками стала проблема міжнародного тероризму, а також діяльності держав і міжнародного співтовариства щодо боротьби з ним. Сучасний тероризм, набуваючи рис організованості, транснаціональності й в окремих випадках завдаючи катастрофічних наслідків, становить загрозу не лише окремій державі, а й світовій безпеці. На сьогодні більше ніж у 70 країнах світу налічується близько тисячі відомих груп і організацій, що використовують у своїй діяльності методи терору. Аналіз здійснених останнім часом терористичних акцій демонструє тенденції до укріплення зв'язків між терористичними угрупованнями різних країн світу, налагодження та координації їхньої діяльності міжнародними терористичними центрами [1, с. 22].

Проблема тероризму вже багато років не втрачає своєї актуальності як для правової теорії, так і для практики. Але таких загрозливих масштабів вона набула лише в наш час, адже тероризм давно перетнув кордони і став проблемою міжнародного масштабу. Жодна держава нині не здатна протистояти цьому злу одноосібно. Нагальною є потреба активізації міжнародного співробітництва

в цій сфері [2, с. 59]. Загрозливі масштаби поширення тероризму та його катастрофічні наслідки викликали відповідну реакцію міжнародного співтовариства. Набула свого розвитку міжнародна законотворчість в антитерористичній діяльності як у межах міжнародних організацій, так і на регіональному рівні, зокрема в національному законодавстві окремих країн [3].

Ступінь розробленості проблеми. З огляду на міжнародний характер проблеми протидії тероризму досліджувала низка зарубіжних учених, зокрема Р. Адельханьян, Ю. Антонян, І. Артамонов, В. Васильєв, П. Вілкінсон, Б. Гаврилова, Х. Гассер, С. Дікаєв, А. Долгова, В. Кашепов, О. Кібальник, М. Креншоу, В. Лакер, В. Лунєєв, Є. Ляхов, Г. Міньковський, М. Мусаєлян, Г. Овчиннікова, А. Павлінов, В. Петрищев, В. Рєвін, І. Трунов, В. Устінов, Т. Устінова, О. Хлобоустов, Б. Хофман, М. Бассіоні, І. Бантекас, К. Блейкслі, А. Бос, А. Боссард, Э. Вайс, К. Ван ден-Вінгерт, Е. Вільмшурст, Р. Войцель, С. Глазер, Л. Грін, А. Кассезе, Ф. Кірш, К. Кіттічайсарі, Р. Кларк, Дж. Кроуфорд, Р. Лі, М. Макарел, Дж. Мюллер, В. Ференц, В. Антипенко, Ю. Антонян, Л. Багрій-Шахматов, Т. Бояр-Сазонович, О. Користін, В. Крутов, В. Ліпкан, Д. Никфорчук, В. Устинов, В. Цуканов та інші.

Протягом існування України як незалежної держави окремі проблеми протидії тероризму в Україні були предметом досліджень В. Антипенка, О. Допілки, В. Ємельянова, Ю. Іванова, В. Крутова, В. Ліпкана, С. Мохончука, Л. Новікової, М. Семикіна, В. Бердюка, М. Погорецького й ін. Беручи до уваги таке широке коло зацікавлених науковців до обраної теми, про її актуальність не доводиться й говорити.

Однак, це не звільняє від формулювання мети статті, яку вбачаємо у визначенні правових підстав міжнародної взаємодії протидії тероризму та окресленні шляхів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що усвідомлення світовим співтовариством того, що глобальна проблема міжнародного тероризму може перетворитися в третю світову війну, у якій не буде переможців, а також відсутності відповідних заходів протидії цьому соціальному злу призвело до того, що вже з кінця XX ст. стали розроблятися й була прийнята низка правових актів, метою яких було узгодження підходів усіх держав в їх координація у боротьбі з тероризмом [4, с. 164]. Розвиток співробітництва держав у цій галузі пройшов тривалий шлях. Спочатку використовувалися найпростіші форми, наприклад досягнення домовленості про видачу особи, котра вчинила злочин або інші дії, пов'язані з тим або іншим злочином. Потім виникла необхідність обмінюватися інформацією, причому обсяг цієї постійно розширювався. Якщо раніш вона стосувалася окремих злочинів і злочинців, то поступово вона наповнюється новим змістом, торкається практично всіх сфер боротьби зі злочинністю, включаючи й боротьбу з тероризмом [5, с. 87].

Сучасна система багатостороннього співробітництва в боротьбі з тероризмом сформувалася за останні 30 років. На глобальному рівні вона функціонує під егідою ООН і її спецпідрозділів (ІМО, ІКАО та МАГАТЕ) на основі 11 універсальних конвенцій і протоколів про боротьбу з різними проявами тероризму на суші, на морі та в повітрі. Серед них Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 1970 р.; Протокол, що доповнює Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, від 2010 р.; Конвенція про взаємну правову допомогу і видачу з метою боротьби з тероризмом від 2008 р.; Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму. Зазначені угоди закріплюють реальні механізми, орієнтовані на ефективну практичну взаємодію. Ця взаємодія покладається на різні силові відомства держав-учасниць [3].

Суттєвий внеском у боротьбу з міжнародним тероризмом є прийняття Конвенції про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення, підписана в Монреалі 01 березня 1991 р. Необхідність її прийняття була зумовлена тим, що під час учинення терактів на повітряних суднах та в інших місцях терористи використовували пластичні вибухові речовини. Позитивних результатів у виявленні вибухових речовин досягли американо-канадські вчені, що винайшли хімічну речовину, яку потрібно додавати до пластичної вибу-

хівки, щоб її потім можна було виявити за допомогою спеціальних приладів або навчених собак [7].

09 грудня 1994 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила Декларацію про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму, у якій беззастережно засуджувалися акти, методи і практика тероризму. У ст. 3 Декларації зазначено: «Злочинні акти, спрямовані або розраховані на створення обстановки терору серед широкої спільноти, групи осіб або конкретних осіб із політичною метою, ні за яких обставин не можуть бути виправдані, якими б не були міркування політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або будь-якого іншого характеру, що можуть наводитися на їх виправдання» [8].

17 грудня 1996 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила ще одну Декларацію, яка доповнювала Декларацію про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму 1994 р. У ній були розглянуті питання про сприяння у видачі осіб, які підозрюються в учиненні терористичних актів, тією мірою, якою національне законодавство держави допускає. Було наголошено на важливості вживання заходів щодо обміну спеціальними даними та інформацією про терористів, їх пересування, підтримку, яка їм надається, а також щодо обміну інформацією про розслідування терористичних актів і судове переслідування за їх учинення [9, с. 245].

16 грудня 1997 р. Резолюцією 52/164 Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, у якій зазначено, що терористичні напади із застосуванням вибухових та інших смертоносних пристроїв набувають усе більш широких масштабів (у наявних багатосторонніх положеннях міжнародного права вони не розглядаються належним чином). Були уточнені окремі поняття, зокрема «вибухові та інші смертоносні пристрої», «місце громадського користування», «система громадського транспорту» тощо [10].

Варто відзначити, що на сьогодні однією з найважливіших проблем, яка потребує вирішення, з метою протидії тероризму є вдосконалення міжнародного співробітництва у сфері перекриття фінансових потоків, спрямованих на підтримку терористів.

Так, у Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 10 січня 2000 р. робиться чіткий наголос на необхідності поглиблювати міжнародне співробітництво в частині розробки та впровадження ефективних дієвих заходів щодо недопущення фінансової підтримки тероризму, а також боротьби з ним шляхом переслідування й притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб. Згідно зі ст. 8 Конвенції, «кожна держава застосовує для цілей можливої конфіскації, відповідно до принципів внутрішнього права, заходи для того, щоб визначити, виявити, заблокувати або арештувати будь-які кошти, що використовуються або виділені з метою вчинення злочинів, які входять у сферу дії Конвенції, а також кошти, отримані в результаті таких злочинів» [11]. У межах Конвенції були розроблені практичні заходи щодо

створення ефективної системи контролю за фінансовими потоками як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях.

Варто відзначити, що в низці документів ООН викладено принципи протидії тероризму, серед них провідне місце посідає Декларація про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму, прийнята на 49-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1994 р. Важливими є положення цієї Декларації про те, що «злочинні акти, спрямовані чи розраховані на створення обстановки терору серед широкого загалу, не можуть бути виправдані, якими б не були мотиви (політичного, расового, ідеологічного, етнічного, релігійного характеру)» [12]. Декларація зобов'язує держави утриматись від організації терористичної діяльності, забезпечувати затримання, судове переслідування та видачу осіб, які вчинили терористичні акти. Державам пропонується стати учасниками всіх універсальних антитерористичних договорів.

28 жовтня 2001 р. Комітет по боротьбі з тероризмом, створений Радою безпеки ООН, одноголосно прийняв Резолюцію 1373. У цій Резолюції були вперше запропоновані заходи не проти держави, її лідерів або національних груп, а проти терористичної діяльності в усьому світі або ж безпосередньо проти терористів. Резолюція спрямована на те, щоб кожен, хто бере участь у фінансуванні, плануванні, підготовці або здійсненні терористичних актів чи підтримує теракти, сприймався як суб'єкт злочину та об'єкт правосуддя, щоб такі діяння розцінювались як особливо небезпечні кримінальні злочини у внутрішньому законодавстві з адекватними покараннями. Рада Безпеки закликала держави надати Комітету по боротьбі з тероризмом звіти про реалізацію ними Резолюції. Водночас для аналізу цих звітів Комітетом було створено підкомітети й до роботи в них залучено відповідних фахівців. Оцінка кожного звіту здійснюється в партнерстві з державою, яка його подає, що дає Комітетові та закладам ООН змогу надавати адекватну технічну допомогу в співробітництві з виконання Резолюції 1373 (2001) [1, с. 25].

25–26 березня 2004 р. Європейською радою за результатами саміту Європейського Союзу (далі – ЄС), з метою протидії тероризму, було прийнято низку документів програмного характеру: Декларацію про боротьбу з тероризмом, Стратегічні цілі Європейського Союзу у боротьбі проти тероризму (оновлений План дій) тощо. Серед основних заходів, що спрямовані на розвиток наявного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом, Декларація передбачає активізацію співпраці між Європолом, Євроюстом, розвідувальними структурами країн-членів ЄС і Радою керівників поліцейських підрозділів країн ЄС. Пріоритетне значення буде надано подальшій розробці законодавства щодо недопущення фінансування тероризму та обміну інформацією з питань його фінансування [14].

16 травня 2005 р. в м. Варшаві (Польща) країнами ЄС було підписано два ключових міжнародно-правових акти, які регламентують діяльність європейських держав у сфері запо-

бігання тероризму та блокування його фінансової підтримки. Один із них – це Конвенція Ради Європи «Про запобігання тероризму», відповідно до положень якої передбачається обов'язок держав-учасниць, залежно від обставин і з огляду на свої можливості, надавати одна одній допомогу й підтримку з метою посилення здатності запобігати вчиненню терористичних злочинів, зокрема шляхом обміну інформацією та передовим досвідом, а також підготовки кадрів та інших спільних зусиль превентивного характеру [15].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що на сьогодні ефективність протидії тероризму прямо залежить від рівня міжнародної взаємодії силових відомств різних держав і правильного застосування міжнародних стандартів боротьби з тероризмом. Для вдосконалення механізму протидії тероризму державам необхідно забезпечувати професійну підготовку та підвищення кваліфікації суб'єктів протидії тероризму на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердюк В.І. Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму / В.І. Бердюк, М.А. Погребельський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21. – С. 22–32.
2. Джужа О.М. Роль міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю / О.М. Джужа, Ю.Ф. Іванов // Науковий вісник НАВСУ. – 2003. – № 5 – С. 59.
3. Гармашов І.Ю. Організаційно-правові основи протидії сучасним терористичним проявам / І.Ю. Гармашов // Доповіді секції «Євроатлантичний підхід до інформаційного забезпечення освічення екстремальних подій, терактів і катастроф» 8-ї Міжн. наук.-практ. конференції «Сучасні інформаційні технології управління екологічною безпекою, природокористуванням, заходами в надзвичайних ситуаціях, терористичних актах і катастрофах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.diamatik.org/a-news/news.php?id=1652&groupid=1>.
4. Кубальський В.Н. Сутнісні ознаки тероризму як соціально-правового явища / В.Н. Кубальський // Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць / голов. ред. С.В. Ківалов ; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – Одеса : Фенікс, 2004. – Вип. 20. – С. 164.
5. Миньковский Г.М. Характеристика терроризма и некоторые направления повышения эффективности борьбы с ним / Г.М. Миньковский, В.П. Ревин // Государство и право. – 1997. – № 8. – С. 87.
6. Конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/document/convents/maritime.html>.
7. Про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення : Конвенція Генеральної Асамблеї ООН від 01 березня 1991 р., ратифікована Законом України від 03.12.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc>.
9. Соколовский А.В. Обеспечение международного правопорядка путем борьбы с терроризмом / О.В. Соколовский // Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри : тези Міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 червня 2008 р.). – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 245.
10. Про боротьбу з бомбовим тероризмом : Конвенція Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 10 січня 2000 р., ратифікована Законом України

від 12 вересня 2002 р. № 149-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Коваленко В.В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму : [монографія] / В.В. Коваленко, С.О. Дмитров, А.В. Єжов – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 140 с.

13. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 р., ратифікована Законом України від 17 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Резолюція 1535 (2004), прийнята Советом Безпеки на его 4936-ом засіданні 26 марта 2004 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ussian/documen/sresol/res2004/res.15356.htm>.

15. Про запобігання тероризму : Конвенція Ради Європи від 16 травня 2005 р., ратифікована Законом України від 31 липня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

16. Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : Конвенція Ради Європи від 16 травня 2005 р., ратифікована Законом України від 17 листопада 2010 р. № 149-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

17. Багрій-Шахматов Л.В. Методи боротьби з тероризмом : погляд світового співтовариства / Л.В. Багрій-Шахматов, С.Л. Сценко // Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників : міжвід. наук. зб. – К., 2000. – Т. 19 (1). – 2000. – С. 339.

УДК 347.95

СУТНІСТЬ І ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СУДОВОГО РІШЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Фазикош Г.В., к. ю. н.,
суддя
Апеляційний суд Закарпатської області

У статті розглядається становлення й розвиток терміна «судове рішення» як у цивільному, так і в кримінальному судочинстві. Розкриваються особливості поняття залежно від розуміння права та ролі суду в суспільстві в різні періоди людства. Окрема увага приділяється суду як органу легітимної судової влади, що реалізує свої повноваження шляхом ухвалення судових рішень.

Ключові слова: *судове рішення, суд, наказ, постанова, ухвала, процесуальний акт.*

В статье рассматривается становление и развитие термина «судебное решение» как в гражданском, так и в уголовном судопроизводстве. Раскрываются особенности понятия в зависимости от понимания права и роли суда в обществе в разные периоды человечества. Особое внимание уделяется суду как органу легитимной судебной власти, который реализует свои полномочия путем принятия судебных решений.

Ключевые слова: *судебное решение, суд приказ, постановление, определение, процессуальный акт.*

Fazikosh G.V. THE ESSENCE AND LEGAL NATURE OF A JUDGMENT IN CIVIL AND CRIMINAL PROCEEDINGS

In the article the formation and development of the term «judgment» as in civil and criminal proceedings. Disclosed features concept based on an understanding of law and the role of courts in society in different periods of mankind. Special attention is paid to the court as the legitimate authority of the judiciary, which implements its powers by adopting judgments.

Key words: *adjudications, judgment, order, decree, order or procedural act.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що основний закон держави визнає людину і громадянина найвищою цінністю країни й передбачає певний механізм захисту її прав, свобод та інтересів. Реалізація закріплених у Конституції України гарантій можлива через ухвалення судами в межах галузевого провадження судових рішень. Із цього випливає, що їхня природа різноманітна: судове рішення в цивільному судочинстві, судове рішення в господарському судочинстві, судове рішення в адміністративному судочинстві, судове рішення в кримінальному судочинстві.

Виходячи з цього, можна говорити, що проблема судового рішення була предметом наукових досліджень протягом тривалого часу (і залишається такою досі). При цьому варто наголосити, що для позначення судових актів використовується різноманітна термінологія (постанови, рішення, ухвали, вироки тощо), більша частина з яких й досі є в обігу, хоча

їхнє співвідношення між собою в різні часи змінювалось. Тому, у статті ми будемо застосовувати термін «судове рішення», яким позначається відповідне родове поняття, що охоплює всю сукупність судових актів, які ухвалюються судом у межах обох процесів.

Через свою універсальність досліджуване поняття має певний науковий і практичний інтерес саме в міждисциплінарному ракурсі. Тому найбільш актуальними аспектами дослідження цієї проблеми є відмінності трактування сутності й змісту судового рішення в науці цивільного та кримінального права.

Ступінь розробленості проблеми. Судове рішення як багатоаспектна категорія було предметом дослідження наукових праць таких авторів, як С. Абрамов, В. Авер'янов, Н. Александрова, О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Голосніченко, М. Гурвич, Е. Демський, А. Клейнман, В. Комаров, Ю. Педько, В. Тертишников, Н. Чечіна, Д. Чечот, М. Шакарян,